

Hargita és Kovászna megyei gyógyfürdők

A Hargita és Kovászna megyei fürdőhelyek, valamint gyógyvizek történetében világosan megkülönböztethetők a következő időszakok:

- a népies empirizmus szakasza (a legrégebb időktől körülbelül 1850-ig);
- a „családiás“ fürdőélet időszaka, mely orvosi szempontból szintén empirikusnak mondható, a fürdőhelyek „aranykora“ (1850—1880);
- a pangás időszaka (1880—1914);
- a kereskedelmi szellem előtérbe jutásának időszaka (1919—1944);
- a szocialista időszak (1945-től).

*

Az első időszak folyamán az ásványvizeket ivóvíznek használták a környék lakosai, esetleg egyes élettani hatások (például hajtás) miatt. A belső használattal párhuzamosan egyes helyeken gyógyhatásokat észleltek külső használattal is (gőzlők, fürdők, iszapok), amit azokon a helyeken kezdetleges települések létesítése követett, és ennek nyomán kezdett kialakulni a későbbi fürdőélet.

A második időszakban egyes gyógyhelyek (Borszék, Tusnád) hírnévre tettek szert. A borszéki víz kiaknázása szervezett módon folyik (korszerű töltőgépek, rendszeres szállítás). Ismerik a régi vegyelemzéseket, azokat megismélik, és addig még fel nem dolgozott vizeknél is elvégzik. Befoglalnak forrásokat, és kezdetleges gyógyberendezéseket létesítenek. Az idény csak nyárra korlátozódik. A gyógyszerközök használata tapasztalati alapon történik. Megjelennek az első fürdőorvosok, kiknek azonban nem lévén fürdőgyógyászati kiképzésük, inkább mint a heveny megbetegedések kezelőorvosai, sőt mint holmi „commis voyageurs“—ők inkább a hírverést vagy szórakozási alkalmakat szervezik. A gyógyhelyeken családi-patriarkális élet folyik hangsúlyozottan zárt körben. Gyógykezelés tekintetében a hangsúly a „levegőváltózáson“ van. A villatulajdonosok és vendégeik a környék és Erdély távolabbi városainak polgári-tőkés elemeiből és értelmiségeiből kerülnek ki. Ebben az időszakban megjelenik a kereskedelmi szellem is, minthogy a fürdőket bére adják. A bérlők számára nem jelentettek hasznot a villatulajdonosok, jövedelmezőség szempontjából egyre kívánatosabb lesz az idegenforgalom, mely ekkortájt még szerény. Az időszak vége felé a fürdőélet egyre drágább lesz, anélkül azonban, hogy a fürdőhelyek olyan előnyökben részesíthették volna látogatóikat, mint a Táttra vagy Ausztria

fürdői. E tény előreveti a hanyatlás árnyékát. Az 1848—49-es forradalom leverését követő „passzív ellenállás” korszakában, ami tulajdonképpen nem szűnt meg a kiegyezéssel (1867) sem, az erdélyi „negyvennyolcasok” felrehúzódsra való hajlama egész sor kis fürdőhely felkarolását eredményezte „családias” alapon (Korond, Szajka, csicsói Hargita, Kiruly, Madicsa, szentimrei Búdós, Zsögöd, Kászonjakabfalva).

A harmadik időszak 1880 után kezdődik és az első világháború kitöréséig tart. A fürdőélet üzleti alapokra helyezkedése kiteljesedik ebben az időszakban, új befektetésekkel némi előrehaladás állapítható meg. A válság jelei mindamellet egyre kézzelfoghatóbbak, fürdőhelyeink a nagy központokhoz közelebb eső fürdők mind erősebb versenyével találják magukat szemközt (Tátra, Stájerország, Tirol, a Balaton környéke). Másrésről a moldvai és havaselvi fürdők gyorsan fejlődvén, a román fürdőgyógyászati iskola irányításával és a román állam anyagi támogatásával hamarosan megadhatják látogatóiknak mindazt, amit nem biztosíthattak az erdélyi fürdők. A fürdőhelyek kedélyes családiaságából már csak a látszat maradt meg. Tusnádról feljegyzik a fürdőtelep szennyességét, az alcsatornázás hiányát, a szegyetelen kizsákmányolást. A megszervezett fürdőhelyek életének drágulása fokozatosan kiküszöbölte a második időszak közönségét. Ez a közönség visszahúzódik a „családias” és olcsó, kis fürdőkre, ahol azonban korszerű gyógykezelésről szó sem lehet. De ezek a kis fürdőhelyek is gyorsan hanyatlottak, elmúlt az a romantikus idő, amikor a tulajdonosok a hely szeretete miatt befektetéseket eszközöltek, és már bérlők sem akadtak, legfeljebb kocsmárosok. Ma már csak néhány omladozó és di-vatjamúlt épület jelzi e fürdők helyét.

A fürdőélet a századvég sznobizmusa irányában fejlődik, s ezzel párhuzamos a különböző társadalmi megmozdulások szokatlanul hosszú sora, mely céljául tüzte ki a székelyföldi fürdőhelyek megmentését, miután nyilvánvalóvá lett, mennyi anyagi haszon marad el leziüllesük miatt. Feltűnő a népszerűsítő nyomtatványok, fürdőkatalozok nagy száma, a hírverés különböző formái (apróhirdetés, „fürdői levelek”, tárcák, kiállítások, a „nemzeti lelkiismeret” ébresztgetése, hogy a hazai fürdőket látogassák). Szó se róla, egyes fürdőhelyek nemzetközi hírnévhez is jutottak ily módon, de anélkül, hogy megfelelték volna a kor követelményeinek.

Ebben az időszakban a nagyobb gyógyfürdőknek már saját orvosaik és gyógyszertáraik voltak, léteztek kifejezetten fürdőkezelésre szolgáló intézmények (a Stefánia-fürdő Tusnádon, a Kurszalón). Mindamellet fürdőhelyeink hanyatlását egyre több körülmény siettette. Így a fürdők megközelíthetősége megoldatlan maradt. Az első vasútvonal e területen (Székelykocsárd—Sepsiszentgyörgy—Brassó) 1836—1897-ben épült, vagyis három évtizeddel a tövis—brassói vonal után. Szászrégen és Borszék között gyorspostakocsi közlekedett július 1. és augusztus 31. között, naponta oda-vissza (1895). 1914-ben tervbe vették a gépkocsi-közlekedést Maroshévíz és Borszék között (fejenként 5 korona!). Mindez semmit sem változtatott azon, hogy a mi fürdőink nagyon messze estek a központoktól, az utazás drága volt, és a betegek számára túl kényelmetlen. Olyan támogatást, mint a 33%-os vasúti kedvezmény, a Tátravidék 1876-ban kapott, Brassó csak 1889-ben. Ezenfelül a korszak politikája számára sokkal fontosabb volt az Osztrák—Magyar Monarchia „nagyhatalmi helyzetének” fitogtatása, mint a szerény és távoli székelyföldi fürdők támogatása. Az évi 2—3 hónapos időny alatt a fürdők fennállását nem lehet biztosítani, egyik sem volt télire berendezve, sőt a nyári időnyre is inkább mulató-, mint gyógyhelyek voltak. Ugyanakkor a tátrai fürdőhelyek nemzetközi hírnévhez jutottak: a téli sportokkal nagyszámú és gazdag közönséget vonzottak oda Európa minden részéről. Mindezek tetejébe fürdőink Ó-Romániából származó közönsége — mely még 1860 és 1880 között a fürdővendégek kiadós hányadát szolgáltatta — lassan

elmaradt, mert a Kárpátok déli oldalának, az Olt és a Prahova völgyének, sőt a tengerpartnak nagy fürdőhelyei közben alkalmassá váltak olyan elszállásolási és kezelési lehetőségek biztosítására, amilyeneket a XIX. századi színvonalon megrekedt erdélyi fürdők nem nyújthattak.

Fürdőink fénykora 1880 körül volt. Ezután leterítette őket az idők haladása, a költséges és körmönfont erőteljes hírverés, amelyben anyagiak és kereskedelmi tapasztalatok hiányában csak igen szerényen vehettek részt. Jóllehet Hankó Vilmos hangsúlyozta (1892), hogy aki „25 forintot áldoz reklámra, kidobta a pénzt az ablakon, ha azonban százezreket áldoz, milliókat fog keresni“, Sárkány Lajos pedig rámutat (1902), hogy csak a kiabáló hírverésnek van mozgósító ereje és mialatt más vidékek fürdőhelyeit és vizeit egész éven át népszerűsítették, a mieink legfeljebb 2—3-szor szerepeltek a sajtóban egy-egy szegényes apróhirdetéssel, az idény elején. Így magyarázható, hogy kimentek a divatból.

A negyedik időszak a két világháború közt a teljes pangás éveivel kezdődik és végződik. Az ingatlanok értéke nagymértékben csökkent a fürdőkön, de nyilván az út a Kárpátokon túli országrészek — elsősorban Bukarest — lakói előtt, a nagy fürdőhelyek (Borszék és Tusnád) hamar magukhoz tértek, mert (kiszákmányoló árak ellenében) jövedelmezővé váltak, ugyanakkor azonban feláldozták gyógyfürdő-jellegüket, és szórakozóhelyek lettek. Ennek ellenhatásaként a kis, „családiás“ fürdők is magukhoz tértek (szentimrei Búdös, csicsói Hargita, Kiruly), sőt újak is létesültek (Sötétpatak 1928, Dugásfürdő 1929, turistamenedékház a Szent Anna-tó mellett 1926, Marosfő, a Gyilkos-tó és a Békás-szoros környéke), ahol sok magánvilla épült.

Az ötödik, vagyis a szocialista időszak jellemzői: a termelőeszközök államosítása és a dolgozók rendelkezésére bocsátása, a fürdőélet újrászervezése — ezúttal tudományos alapon és módszeresen —, a fürdőhelyek gyógykezelő jellegének visszaadása új és költséges befektetések árán (orvos-egészségügyi szolgálatok, étkezdek, fürdők, fizikoterápiás berendezések), tervszerű befektetés, tudományos szervezés. A nagy fürdők mellett a kis fürdőknek is megmarad a becsületük ebben az időszakban, minthogy nem mindenki kaphat beutalást a túlszűfolt, nagyobb fürdőkre. Ezek a kis fürdők orvosi szempontból megrekedtek ugyan a múlt századi színvonalon, de a háborítatlan, természetben való pihenés az elemi fokú kezelések lehetőségét nyújtják a vendégeknek, és valamennyire tehermentesítik a nagy fürdőhelyeket.

*

Fürdőhelyeink további fejlesztését elősegítendő, szükségesnek érzem néhány elgondolásumat elmondani.

Helyesnek látszik újraértékelni Tusnádfürdőt, az átutazó forgalomra helyezve a hangsúlyt, szórakozó, nyári és téli sporthely céljaira kiépíteni (motelek, campingek, korcsolya- és sípályák, szállodák), fenntartva bizonyos számú helyet szív- és vérkeringési, emésztő- és mozgászervi betegek számára.

Ugyanezt kellene tenni Borszéken, mely nagy kiterjedése, laza települési képe, csendje, éghajlata, távoli fekvése révén kiválóan alkalmas neurózisok gyógyítására, vizei pedig emésztőszervi és keringési betegségek kezelésére. Ennek a fürdőhelynek kifejezetten gyógyfürdő-jelleget kellene biztosítani, távoltartani a „pihenő“ és szórakozó vendégeket. Természetesen egész évre kiterjedő időnnel.

Új befektetéseket kellene eszközölni a következő fürdőhelyeken:

— idült mozgászervi betegségek kezelésére a csicsói Hargitafürdön, szállodákat létesítve, visszaállítva a gőzlöket és a meleg fürdőt, kiegészítve fizikoterápiával, szigorúan elhatárolva a kaolinüzemet és a vágterületeket a fürdőteleptől;

— Marosfőt téli és nyári siedzõtáborrá kellene kiképezni, ezenkívül télen és nyáron hyperthyreosis (pajzsmirigy-túltengés) kezelésére;

— Parajd-fürdõt kiépíteni olyan betegségek kezelésére, amelyeknél a meleg sós víz javallt, téli (fedett) uszodákat létesítve, ezenkívül meleg kádfürdőket és iszapkezelést, fizioterápiával egész éven át;

— Hévíz-fürdõt inkább szórakozó- és úszósport-teleppé lehetne kifejleszteni;

— a Gyilkos-tó környékét egész éven át nyitott, téli-nyári pihenő-úszó-evező-hegymászó-korcsolya- és sí-teleppé alakítani;

— egyes kis fürdőket ki kellene fejleszteni vizük összetételének megfelelően (Csíkszereda, Zsögöd, Kuvár, Szejke, Madicsa, Dobogó, Selters).

Új kezelési lehetőségek kínálkoznak:

— Parajdon légzőszervi allergiás betegségek kezelésére föld alatti inhalatorium létrehozása révén;

— Csíkszentkirályon nagyarányú strandfürdőtelep kiépítése, adva lévén kimeríthetetlen mennyiségben vasas-szénsavas, mezotermál víz, majdnem a felszínen, 1 km² területen, a város, fővonali országút és vasút közvetlen közelében (szabad medencék, napozók);

— Korondon, felhasználva kétféle vizet, javallataik szerint;

— sporttelep (úszás, csónakázás, korcsolya, sí) kialakítása a Szent Anna-tónál, ezenkívül nyári táborhely szervezése.

Tanulmányozni kell a béli bori tőzegtelep, a kászonyjakabfalvi, sötétpataki, hosszúasói és más vizek, valamint az iszapvulkánok felhasználásának lehetőségeit.

NAGY ANDRÁS

2.

Gázömléseink, régi nevükön bűdösgödrök, évszázadok óta közismert népi gyógyhelyek. Ezek vulkáni utóműködések, Kénes-szénsavas gázömlések (szolfatarák) vannak a Torjai Bűdösbarlangban (1053 m tengerszint feletti magasságban), Sугásfürdön (740 m), Csíkszentsimon (1200 m), Csíkszentimre (1284 m), Csíkszentgyörgy határában és Hargitafürdön (1330 m), Kovászna (550 m), Málnás- (584 m) és Tusnádfürdő (656 m) gázömlései pedig tiszta szénavat tartalmaznak (mofetták). E gázfürdők népszerűsége napjainkban olyannyira megnövekedett, hogy kibővítésük és korszerűsítésük egyre sürgetőbb feladat, mert mai állapotukban már nem képesek az egyre nagyobb tömegekben jelentkező belföldi és külföldi betegeket ellátni.

Egyes betegségek kezelésében — mint magas vérnyomás, érlemeszesedés, reumás bántalmak és bőrbajok — a népi gyógyászat gázfürdőinkben olyan tapasztalatokra és sikerekre hivatkozhat, melyek — legalábbis a múltban — évszázadokkal előtte jártak a vegyszeres kezelés nyújtotta lehetőségeknek. E betegségek esetén a gázfürdők ma is nélkülözhetetlenek és sok tekintetben sikereesebbek, mint a legdivatosabb gyógyszerek.

Az utóbbi két évtizedben gázfürdőinkkel kapcsolatosan megjelent számos hazai és külföldi tudományos közlemény, klinikai megfigyelés és kísérletes adat az ősi népi gyógyászat tapasztalatai közül igen sokat mai tudományos módszerrel is igazolt, és bebizonyosodott, hogy az egyszerű nép a XVII. századtól napjainkig nem valami babonás hiedelem, hanem valóságos gyógyulási eredmények birtokában és szigorú javallatok alapján ragaszkodott sajátos fürdőihez nemzedékről nemzedékre.

A kénes gázfürdőket évszázadok óta napjainkig változatlanul ama betegségek esetében használják, melyekkel szemben az orvostudomány több évszázados tapasztalás után éppen a kén felhasználásával kezd boldogulni. Mindez azóta érthető, mióta tudjuk, hogy a kén a szervezet egyik legfontosabb építőköve. A hazai és a külföldi tudományos irodalom legújabb megállapításai szerint a bűdösgödreinkben jelenlévő kén a bőrön át felszívódva percekben belül beépül a szervezet bonyolult összetételű vegyületeibe és előnyösen befolyásolja az egyes szervek életfolyamatait.

Gázömléseink általában 95%-os szénsvavat tartalmaznak. A kénes gödrökben ezenfelül még literenként $\frac{1}{4}$ milligramm kénhidrogén is van. Ez utóbbitól ered jellegzetes szaguk és a gödör falán kicsapódó kén is. A szénsvagázhhoz társuló kénhidrogén mennyisége csak látszólag elenyésző, mert a kénnek összehasonlíthatatlanul nagyobb gyógyászati hatása van, mint a szénsvavnak, s ennél fogva kénes-szénsvavas gázfürdőink hatásukat tekintve elsősorban kénes fürdők, melyekben a szénsvagáz és a kén-gáz gyógyászati szempontból ideális arányban lelhető fel.

A gázvagyion igen jelentős. Illosvay Lajos jeles kémikus 1884—1895 között végzett meghatározásai szerint csak a Torjai Bűdösbarlangból évente 723 000 kilogramm kénhidrogén áll rendelkezésre. A Torjai Bűdösbarlang Hankó Vilmos (1854—1923) egyetemi tanár, az erdélyi fürdők lelkes szószólója szerint Európa legnagyobb természetes gázömlése. G. Bischoff (1792—1870), a geológiai kémia megalapítója, bonni egyetemi tanár írja, hogy az Andernach melletti (NSZK) leghíresebb gázömlésből is évente csak 250 000 kg szénsvagáz tör fel, tehát hatszorta kevesebb. Mind a Bűdösbarlangban, mind a csíkszentimrei és a hargitafürdői gázömléseinkben 24—34 %-kal töményebb szénsvagáz van, mint a nápolyi Kutjabarlangban. Természetes gázömléseinkre épült a jelenleg is üzemelő málnási és kovásznai szénsvas-sűrítő. Ilyen a Torjai Bűdösbarlang mellett is működött 1892-től kezdve néhány évig, és a korabeli adatok szerint évente 110 000—180 000 kg szénsvavat cseppfolyósított, a gázvagyionnak alig tizedrészét. Mindezek még múlt századbéli adatok. Sajnos, a múlt század óta senki sem végzett újabb mennyiségi meghatározásokat sem Torján, sem a többi gázömléseinkben, de feltételezhető, hogy ezekben legalább hasonló mennyiségű széndioxid és kénhidrogén vár ipari és még inkább gyógyászati felhasználásra, idegenforgalmi bemutatásra és nem utolsósorban a hazai közönség érdeklődésére és hasznára.

A tudományos felfedezései folytán világszerte ismert kolozsvári földrajztudós Cholnoky Jenő (1870—1950), ellátogatott 1907-ben a nápolyi Kutjabarlangba, és így módjában volt azt a Torjai Bűdösbarlanggal összehasonlítani. Ezt írja: „Megnéztük a solfatarát meg a híres Kutjabarlangot is. Ebben az utóbbiban szénsvagáz tör elő, megtölti a kis vermet, s bizony, ha kutya téved bele, az ott pusztul. De ezt a világhírességet nem is lehet hasonlítani a Torjai Bűdösbarlanghoz. Ez az erdélyi mofetta valóságos óriás a kis Kutjabarlanghoz képest.“ Meggyőződésünk, hogy gázömléseink nemcsak gyógyászati szempontból számíthatnak európai érdeklődésre, hanem úgy is, mint természeti ritkaságok és szépségek. Bátran sorolhatjuk az európai ritkaságok közé a csíkszentimrei Bűdöst gázömléseivel, pompás, kilométernyi átmérőjű kráterével, a közelében levő Lucsost több mint 3 kilométer átmérőjű kráterfennsíkjal, hűsevő növényeivel és az éppen most megsemmisülő több évszázados Hargitafürdőt s végeredményben valamennyi gázömlésünket, melyeknek mind ott kellene szerepelniük távlati gazdaságfejlesztési, egészségpolitikai és idegenforgalmi terveinkben, a hazai és külföldi turistakalauzokban.

A kénvagyon mind bűdösgödreinkben, mind azok környékén jelentős. Bányai János közleményeiből ismeretes, hogy az erdélyi fejedelemség korszakában (1541—1690) a torjai Bűdöshegyen jelentős kénbányászat volt. Maga a Bűdösbarlang is a kénbányászattal kapcsolatosan létesített mesterséges vájulat. A kén bányászata és feldolgozása 1727-ben szűnt meg, de a torjai kénbányák képviselői még az 1785. évi országgyűlési lajstromban is szerepelnek. Vitos Mózes feltételezi, hogy a csík-szentimrei Bűdösgödör is egy felhagyott kénbánya maradványaira utal. Ugyancsak ő írja a Csíkmezei Füzetekben, hogy Lázárfalván, a Kápolnamező nevű helyen, a Bűdöspatak mellett, az 1700 előtt megszüntetett kénbánya és feldolgozóüzem romjait még a múlt század végén is fel lehetett ismerni. Ezen a nyomon elindulva meg kellene kísérelni, hogy megtaláljuk a XVIII. és XIX. században sokat emlegetett lázárfalvi kénbarlang maradványait és a gázömlést, mert nem lehetetlen, hogy ott egy újabb gázfürdőt lehetne létesíteni.

Kénes gázfürdőink sohasem néptelenedtek el, sőt, a századok folyamán a fürdőgyógyászatnak sajátos módszere alakult ki olyan gazdag — 300 éves — tapasztalattal, melyre a mai orvostudomány is bizvást támaszkodhat mind a gyógyítás, mind a kutatómunka terén.

Talán érdemes megjegyeznünk, hogy Európa legnevesebb geológusainak érdeklődése és csodálata a XVIII. században a Bűdösbarlang iránt nem a mesterségesen vájt Bűdös-, Gyilkos- és Timsós-barlangnak szólt elsősorban, hanem a gázömléseknek és nem utolsósorban az ott szerzett gyógyászati tapasztalatoknak. Többi gázömlésünk is az európai természeti ritkaságok közé tartozik. Megbecsülésük, további tanulmányozásuk, felvirágoztatásuk elsősorban a magunk kötelessége.

Bűdösgödreink tanulmányozásának és egyben felvirágoztatásának fáradhatatlan harcosa Ilosvay Lajos volt. Több mint tizenöt évig (1878—1895) tartó munkásságának köszönhetjük a Bűdösbarlanggal kapcsolatos közgazdasági, történelmi, geológiai, mikroklimatológiai, egyes élettani, a gázok eredetére, összetételére, változásaira vonatkozó alapvető ismereteinket. Gázömléseink további tanulmányozása és szakszerű felhasználása el sem képzelhető Ilosvay adatainak figyelembevétel nélkül. Az európai híró vegyész munkássága egyúttal a tudományos eredmények gyakorlati felhasználásának és gazdasági értékelésének is egyik legszebb múlt századbeli példája. Adataira támaszkodva 1892-ben a Bűdösbarlang közelében kétemeletes vízgőgyintézet épült, mely a Bálványosfürdő nevet viselte és az első világháború idején pusztult el. A barlangtól négy kilométerre szénsavgyár is létesült, melyhez a gázt csöveken szivattyúzták. Van tehát példa a gázok csöveken való szállítására és megfelelőbb helyen való felhasználására. Ez fürdőgyógyászati célra is megvalósítható lenne, úgy, amint azt C. A. Polichronie már 1875-ben javasolta. A Bűdösbarlang sem volt hálátlan, mert az ott szerzett tapasztalatai alapján tanulmányozta Ilosvay a nagyvárosok levegőszennyeződését. Azt is érdemes megemlíteni, hogy a bűdösgödörökben végzett kutatások már eddig is több értékes és a gyakorlatban is értékesíthető gyógyászati megállapításhoz segítették a mai kutatóinkat (Balogh László, Benedek Géza, Fall Sándor, György Pál, Hadnagy Csaba, Horváth Éva, Jakab Béla, Jakab Kálmán, Kifor Imre, Kótayné Lakatos Éva, Szabó Árpád, Szabó Imre, Szentpéteri József, Vass Jenő, Zielinszky Róbert).

Csak rajtunk múlik, hogy valóra váljék az, amit Hankó Vilmos már 1896-ban megállapított. „El fog jönni az idő — írta —, amikor Jáva mérgezőlgye (szénsav-gázömlése), Izland forró iszapot hányó gejzirjei, Baku öröktüze, Itália tüzes lávát ontó vulkánjai mellett mint ezekkel egyenlő rangú természeti ritkaság, a Bűdös-

barlang is helyet foglal minden művelt nemzet geográfiai tankönyvében." Van-e még ehhez fogható idegenforgalmi lehetőség?

*

A XVIII. és XIX. században az elszegényedett Csikban aligha lehetett nagyobb horderejű, megoldásra váró feladat, mint a már akkor is nemzetközi érdeklődést keltő fürdőink és büdösgödreink korszerű kiépítése úgy, amint az Európa többi országában is történt. Nemrégiben erről bővebben volt szó Nagy András doktornak Tusnádfürdön, 1969 áprilisában elhangzott előadásában és az azt követő vitában a Hargita megye természeti kincseinek értékesítésével foglalkozó tudományos ülészen. T. Agărbiceanu, Ambrus Zoltán, Bakk Elek, Bányai János, Benedek Géza, Tr. Dinculescu, A. Grigoriu, Jakab Kálmán, Kristó András, I. Opreanu, Székely Géza, Veress Árpád, Vofkori László előadásában elhangzottak alapján került sor később, megyei szinten, egy nagyszabású új távlati terv összeállítására.

Népi hagyományaink és természeti kincseink ismeretében, jobb szervezőmunka mellett Hargitafürdő ma méltán szerepelhetne a svájci Leysin (1560 m) és Davos (1557 m) magaslati gyógyhelyek ranglistáján vagy még előkelőbb helyen is. Kőváry László írja 1847-ben: „Marienbad mintegy negyven évvel ezelőtt Cseh-hon geográfiajában csekély jelentőségű volt, de egy erélyes férfi, Nehr, oly kevés idő alatt világhírűvé tette.” Csehország nemzeti jövedelme Kőváry szerint a fürdőgyógyászatával kapcsolatos idegenforgalomból 1843-ban több mint 3 millió arany volt.

Gázfürdőink pótolhatatlan szerepet töltenek be számos betegség esetében. Ma már bátran állíthatjuk, hogy népi hagyományaink és tudós elődeink útját járva egy minden tekintetben korszerű gyógymód van kialakulóban, és ez időben ismét egybeesik korunk fokozott érdeklődésével a természetes gyógymódok iránt.

MÁLNÁSI GÉZA

M. Makkai
Piroska:
Agancsosok